

ԿԱՐԾԻՔ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍԻ

Հակոբ Վասակի Թարփոշյանի Ը.00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ներկայացված «Ինստիտուտների ազդեցությունը նորարարական ձեռնարկատիրության վրա (ՀՀ օրինակով)» թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը

Ժողովրդագրական իրավիճակի, տնտեսության համակարգային ցնցումների և սահմանափակ միջոցներով հասարակության կարիքների բավարարման համատեքստում, ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման հիմնախնդիրը դարձել է հրամայական տնտեսավարող սուբյեկտների որոշումների կայացման և տնտեսության զարգացումների համար: Ռեսուրսների սահմանափակ լինելը ստիպում է միջոցներն օգտագործել հնարավորինս արդյունավետ, իսկ որը հնարավոր է դառնում նոր և առավել արգասավոր մոտեցումների բացահայտման՝ նորարարության միջոցով: Ըստ այդմ, գլոբալացման ներկա պայմաններում, նորարարական գործունեությունը կարելի է համարել հասարակության կենսամակարդակի բարելավման հիմնական շարժիչ ուժը:

Նորարարությունը, որը հաճախ մշակվում և մեծամասամբ իրականացվում է կազմակերպությունների կողմից, անհրաժեշտ է ոչ միայն նոր հնարավորությունների բացահայտման, արտադրողականության ավելացման և զբաղվածության ապահովման համար, այլև նպատակ ունի լուծելու հասարակության առաջ ծառայած մարտահրավերները, ինչպիսիք են՝ կայուն զարգացման՝ այդ թվում սոցիալական և բնապահպանական հիմնախնդիրները: Հայաստանի Հանրապետության պարագայում այս ամենին ավելանում են նաև արցախյան հիմնախնդիրը, աշխարհաքաղաքական անորոշությունը և ժողովրդագրական իրավիճակը, որոնց պայմաններում տնտեսության և տնտեսական կառուցակարգերի արդյունավետության բարձրացումը դարձել է պետականության կայունության և անկախության գրավականը: Ռիսկերը

կանխարգելելու և լուծումներ գտնելու համատեքստում, ձեռնարկությունների առավել արդյունավետ և առաջ մղող առանձին խմբի՝ նորարարական ձեռնարկությունների առկա վիճակի ու ներուժի համապարփակ ուսումնասիրությունը, ինչպես նաև նորարարական ձեռնարկատիրության և ֆորմալ ու ոչ ֆորմալ ինստիտուտների միջև կապերի ուսումնասիրության հիման վրա ոլորտի զարգացման կառուցակարգերի մշակումը կնպաստի նշված հիմնախնդիրների համակարգային լուծմանը:

Թվարկված հիմնահարցերի հետազոտման անհրաժեշտությունը պայմանավորել է ատենախոսության թեմայի ընտրությունը ու հետազոտման շրջանակը, ինչպես նաև ատենախոսության կառուցվածը, նպատակները և խնդիրները:

Ատենախոսության նպատակները և խնդիրները

Ատենախոսության նպատակն է ուսումնասիրել ինստիտուտների ազդեցությունը նորարարական ձեռնարկատիրության վրա և դրա միջոցով բացահայտել Հայաստանի Հանրապետությունում նորարարական ձեռնարկատիրության ինստիտուցիոնալ միջավայրի բարելավման ուղիները: Այս նպատակին հասնելու համար հետազոտության շրջանակներում առաջադրվել և լուծվել են հետևյալ հիմնական խնդիրները՝

- հետազոտել ձեռնարկատիրությանը և նորարարական ձեռնարկատիրությանը առնչվող տեսագիտական հիմքերը՝ դրանց վերաբերյալ տեսակետների դասակարգման և համադրման միջոցով,
- սահմանել ձեռնարկատիրություն, նորարարություն և նորարարական ձեռնարկատիրություն հասկացությունները գիտական և գործնական նյութերի ուսումնասիրության միջոցով,
- քննարկել ինստիտուտների և նորարարական ձեռնարկատիրության միջև կապերի վերաբերյալ ուսումնասիրությունները,
- հետազոտել ինստիտուտների ազդեցությունը նորարարական ձեռնարկատիրության վրա՝ տնտեսաչափական մոդելավորման միջոցով,

- բացահայտել Հայաստանի Հանրապետությունում ձեռնարկատիրական ինստիտուտի ձևավորման հիմքերը և հայաստանյան նորարարական ձեռնարկատիրության առանձնահատկություններն ու խնդիրները,
- գնահատել Հայաստանի Հանրապետությունում ինստիտուցիոնալ միջավայրի առկա խնդիրները՝ միջազգային ցուցիչների միջոցով համադրելի երկրների հետ համեմատական վերլուծության շնորհիվ,
- բացահայտել Հայաստանի Հանրապետությունում նորարարության և նորարարական ձեռնարկատիրության զարգացման ինստիտուցիոնալ խոչընդոտները և դրանց չեզոքացմանն ուղղված առաջնահերթությունները՝ փորձագիտական հարցման միջոցով:

Ատենախոսության կառուցվածքը և բովանդակությունը

Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից ու առաջարկություններից, 158 անուն օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից: Ատենախոսության ծավալն առանց հավելվածների կազմում է 161 էջ: Ատենախոսությունն ընդգրկում է 10 աղյուսակ, 49 գծապատկեր և 7 հավելված:

Ատենախոսության ներածությունում հիմնավորվել է աշխատանքի թեմայի արդիականությունը, ձևակերպվել են հետազոտության նպատակն ու խնդիրները, առանձնացվել են ուսումնասիրության օբյեկտը և առարկան, տրվել են աշխատանքի տեսական, տեղեկատվական և մեթոդաբանական հիմքերը, ներկայացվել են ատենախոսության գիտական նորույթը, հիմնական արդյունքները և գիտագործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Նորարարական ձեռնարկատիրության արդի հիմնահարցերը» գլխում քննարկվել է ձեռնարկատիրության և նորարարական ձեռնարկատիրության կարևորությունը շուկայական տնտեսության համատեքստում, ուսումնասիրվել են դրանց գիտական, ինչպես նաև գործնական տարբեր նպատակներով սահմանումները և դասակարգումները:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Ձեռնարկատիրության և նորարարական գործունեության առանձնահատկությունները Հայաստանի Հանրապետությունում» գլխում քննարկվել են ՀՀ-ում ձեռնարկատիրության առանձնահատկությունները և ձևավորման հիմքերը անկախության հռչակման և դրան հաջորդած ժամանակահատվածում, քննարկվել է ձեռնարկատիրության և նորարարական ձեռնարկատիրության առկա վիճակը տարբեր ցուցանիշների ուսումնասիրության միջոցով: Բացի այդ, նորարարական ներուժի, ինչպես նաև ինստիտուցիոնալ միջավայրի և դրանց զարգացման միտումների միջազգային համեմատական վերլուծության միջոցով քննարկվել են ոլորտի առանձնահատկությունները ՀՀ-ում:

Ատենախոսության երրորդ՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում նորարարական ձեռնարկատիրության ինստիտուցիոնալ զարգացման ուղիները» վերտառությամբ գլխում ներկայացվել են հետազոտության շրջանակներում մշակված պանելային ռեզրեսիոն տնտեսաչափական մի քանի մոդելների հիման վրա ստացված արդյունքները, որոնք թույլ են տվել քանակական չափումների վրա հիմնվելով բացահայտել տարատեսակ պատճառահետևանքային կապեր և հիմնախնդիրների լուծման ուղիներ: Բացի դրանից ՀՀ նորարարական ձեռնարկատիրության ինստիտուցիոնալ վիճակը գնահատելու, առկա հիմնախնդիրներն ու դրանց օպտիմալ լուծման հնարավորությունները համապարփակ կերպով վերլուծելու համար իրականացվել է փորձագիտական հարցում՝ ոլորտի հետ առնչվող փորձագետների շրջանում:

Ատենախոսության «Եզրակացություններ և առաջարկություններ» բաժնում նկարագրված են աշխատանքի կատարված քանակական և որակական վերլուծությունների հիմնական եզրահանգումները և դրանցից հետևող առավել առանցքային առաջարկությունները, որոնք ուղղված են թե՛ պետական, թե՛ մասնավոր և թե՛ գիտական հանրությանը:

Ատենախոսության ստացված արդյունքների հավաստիությունն ու դրանց գործնական նշանակությունը

Պետության կողմից բազմիցս ընդգծվել է ձեռնարկատիրության և նորարարության առաջնահերթությունը: Ըստ այդմ սույն ատենախոսության շրջանակներում իրականացված համալիր գիտական հետազոտությունը, մեթոդական, գիտական և գործնական արդյունքները և մշակված առաջարկությունները կարող են աջակցել նախ և առաջ հենց պատասխանատու օրենսդիր և գործադիր գերատեսչություններին ու մարմիններին՝ տնտեսական քաղաքականության մշակման և իրականացման ժամանակ:

Մյուս կողմից, ստացված արդյունքները կարող են արժեք ստեղծել նաև մի շարք այլ խմբերի, ինչպես օրինակ՝ ձեռնարկատերերի, բիզնեսին աջակցող կառույցների, միությունների և գիտական ընկերությունների համար՝ ստացված արդյունքների միջոցով նորարարական ձեռնարկատիրության բնույթի ուսումնասիրության, կարիքների բացահայտման և խնդիրների լուծման համատեքստում:

Ատենախոսության գիտական արդյունքները և նորույթը

Ատենախոսության շրջանակներում իրականացված հետազոտությունների ընթացքում ստացված տեսամեթոդական և կիրառական հիմնական արդյունքները ներկայացած են ստորև.

- Հաշվի առնելով տարբեր նպատակներով նորարարություն, ձեռնարկատիրություն, ձեռնարկություն, կազմակերպություն և նորարարական ձեռնարկատիրություն եզրույթների կիրառման ընթացքում միասնական ընկալման անհրաժեշտությունը՝ տրվել են դրանց սահմանումներ՝ հիմնված գրականության և օրենսդրական դաշտի ուսումնասիրության վրա:
- Նորարարությունը, նորարարական ձեռնարկատիրությունը ինստիտուցիոնալ միջավայրը բնութագրող տվյալների շարքերի, օրենսդրական դաշտի և պատմական փաստերի վերլուծության և համադրության միջոցով գնահատվել է Հայաստանում նորարարական ձեռնարկատիրության զարգացման հիմքերը և

միտումները, ինչպես նաև բացահայտվել են առավել խոցելի խնդիրներն ու դրանց պատճառները:

- Պանելային ռեգրեսիոն երեք տնտեսաչափական մոդելների միջոցով ստուգվել են իրականացված հետազոտության հիման վրա առաջադրված չորս հիպոթեզները, ինչի շնորհիվ բացահայտվել են նորարարական ձեռնարկատիրության վրա ինստիտուտների ազդեցությունը, ֆորմալ և ոչ ֆորմալ ինստիտուտների ազդեցության առանձնահատկությունները, զարգացող և զարգացած երկրներում ազդեցության առանձնահատկությունները, ինչպես նաև նորարարական ձեռնարկատիրության և ինստիտուտների միջև հակադարձ կապը:
- Պետական կառույցների ներկայացուցիչների, գիտակրթական հաստատությունների, ձեռնարկությունների և դրանց աջակցող կառույցների ներկայացուցիչ փորձագետների շրջանում իրականացված փորձագիտական հարցման արդյունքում ուսումնասիրվել են նորարարության և նորարարական ձեռնարկատիրության զարգացման ինստիտուցիոնալ խնդիրները և սահմանվել են դրանց լուծմանն ուղղված առաջնահերթությունները: Տվյալների վավերականությունը հաստատվել է Քրոնբախի ալֆա գործակցի միջոցով:
- Ատենախոսության շրջանակներում իրականացված հետազոտությունների, այդ թվում՝ գիտական գրականության ամփոփման, քանակական վերլուծության, պանելային ռեգրեսիոն մոդելների և փորձագիտական հարցման արդյունքների հիման վրա մշակվել է Հայաստանի Հանրապետությունում նորարարական ձեռնարկատիրության զարգացմանն ուղղված ինստիտուցիոնալ միջավայրի բարելավման առաջարկությունների և դրանց իրականացման որոշ միջոցառումների փաթեթ:

Դիտողություններ ատենախոսության վերաբերյալ

Այնուամենայնիվ, ատենախոսությունում առկա են մի շարք թերություններ և բացթողումներ.

1. Ատենախոսության առաջին և հինգերորդ նորույթների շարադրանքը խիստ ընդհանրական է: Այսպես, ձեռնարկատիրության, նորարարական ձեռնարկատիրության, ձեռնարկության և այլ եզրույթների կիրառման տիրույթում տրվել են դրանց սահմանումները: Պարզ չէ, հիմա, որի սահմանումն է տրված: Իսկ սահմանումը կամ սահմանումները պետք է լինեն շատ կոնկրետ շարադրված գիտական նորույթում: Վերջին՝ հինգերորդ նորույթում ասվում է, որ մշակվել են ՀՀ համապատասխան միջավայրի բարելավման առաջարկություններ և դրանց իրականացման որոշ միջոցառումների փաթեթ: Որո՞նք են դրանք: Ներկայացվածը համընդհանուր է և լրզված, անհրաժեշտ է տնտեսագիտական և իրավական որոշակիություն:

2. Աշխատանքում համատարած նկարագրություններ են: Խոսքը գնում է երկրորդ գլխի մասին: Անհրաժեշտ են տնտեսագիտական վերլուծություններ, այլ ոչ թե նկարագրություններ, որոնք նույնիսկ եթե պարունակում են որոշակի արժեքավոր տեղեկատվություն, սակայն միևնույնն է, դրանց հիման վրա արված եզրակացություններ չկան:

3. Աշխատանքում բացակայում է միկրոմակարդակը, այիսնքն՝ կոնկրետ բիզնեսի մասին, այն էլ նորարարական կամ ճյուղային մակարդակով: Օրինակ՝ աշխատանքում (էջ 63) ներկայացված է աղյուսակ 2.2-ը՝ աշխատանքի արտադրողականության վերաբերյալ՝ ըստ ոլորտների: Սակայն հետագա եզրակացությունների համար շարունակություն չկա, քանի որ խնդիրը թաքնված է ձեռնարկություններում, միկրոմակարդակում:

4. Ատենախոսը ծանոթ չէ ձեռնարկատիրության ոլորտի հայրենական մասնագիտական գրականությանը, մասնավորապես՝ 1998թ.-ից առ այսօր ՀՀ-ում հրատարակված ձեռնարկատիրությանն առնչվող բազմաթիվ ուսումնասիրությունների, մենագրություններին, հոդվածների և այլն:

5. Աշխատանքում առկա են նաև ոճային և խմբագրական որոշ թերություններ:

Եզրակացություն

Վերը նշված դիտողությունները չեն ազդում հետազոտության արդյունքների վրա: Հակոբ Թարփոշյանի «Ինստիտուտների ազդեցությունը նորարարական ձեռնարկատիրության վրա (ՀՀ օրինակով)» թեմայով ատենախոսությունը կարելի է որակել որպես ինքնուրույն գիտական հետազոտություն, որտեղ դրված և լուծված են նորարարական ձեռնարկատիրության արդի հիմնախնդիրների վերաբերյալ գործնական կարևորություն ունեցող խնդիրներ: Վերլուծության արդյունքում առաջադրված են գիտական նորույթ պարունակող մոտեցումներ:

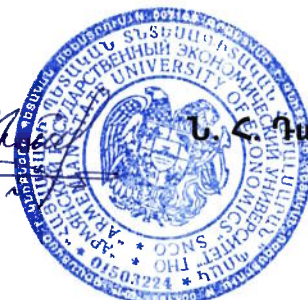
Ներկայացված սեղմագիրը կազմված է ԲՈԿ-ի պահանջներին համապատասխան և համապատասխանում է ատենախոսության բովանդակությանը և արտացոլում դրա հիմնական դրույթներն ու արդյունքները: Այսպիսով, Հակոբ Թարփոշյանի «Ինստիտուտների ազդեցությունը նորարարական ձեռնարկատիրության վրա (ՀՀ օրինակով)» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է «ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի» 6-րդ և 7-րդ կետերի, ինչպես նաև ԲՈԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող այլ պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է Ը.00.02-«Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի հայցվող գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝
տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Մ. Ս. Մելքոնյան

Մ. Ս. Մելքոնյանի ստորագրության
իսկությունը հաստատում եմ
ՀՊՏՀ-ի գիտական քարտուղար

Ն. Հ. Դարբինյան